אתרי פריחה מומלצים 23-16.3.25 (6)

שמעון כהן, חוג כלנית – simonronit@bezeqint.net
רענן דונוביץ, חוג כלנית – raanandu@smile.net.il

הביאו לדפוס: אבי שמידע, רענן דונוביץ
צילומים: שמעון כהן

תקציר: מוגשים בזאת אתרי הפריחה הבולטים בישראל באמצע חודש מרץ תשפ"ה.

אנו מציגים את הצמחים לפי סדר ה"א-ב" של שמות הצמחים כשהם מסודרים לפי אזורים בארץ – מדרום לצפון. בכל מין צמח אנו מציעים, פרט לאתר המרכזי, עוד מקומות בהם ניתן לראות את הצמחים בפריחתם. בנוסף, הוספנו אתרי פריחה מומלצים. בהנחיות ההגעה נעזר ב"וויז" ואם יש צורך, נדריך מנקודה מוכרת אל היעד.

דרום הארץ אזור הנגב המערבי היה שחון מאד, דבר הניכר במעט מאד צמחים חד שנתיים ולעיתים מתבטא בגודל הקטן יחסית של הפרחים. הגיאופיטים למיניהם פורחים ועולים, אם כי בעוצמה פחותה. לעומתם, טפילים משגשגים. **יחנוק סגול** מתפרץ בצבעו הסגול, (שני מנים נוספים ממנו הובאו במדור – **יחנוק צמיר ויחנוק המדבר)**, נמצא באזור מרוחק יחסית – קדש ברנע שעל גבול מצרים בנגב המרכזי. נצפין לאזור שבין צאלים-רביבים על כביש 222, שם נפגוש מינים רבים: את **אירוס הנגב, קדד קהירי, קדד באר-שבע ,לוליינית מעובה**, עוד אירוס – **צהרון קטן** הגדל בחולות אלה. נצפין לניר-יצחק, ונפגוש בצמח נדיר בסכנת הכחדה – **שום הפטמות**, ולידו פורחים **כתריים אדמדמים** ו**פשתנית אשקלון**, שמצטרפת לפשתניות שהצגנו בעבר. נצפין מזרחה אל עבר תקוע שבספר מדבר-יהודה, שם נמצא את **נץ-החלב הרודיאני**: פרח נדיר ואנדמי.

==========

הצמחים והאתרים המומלצים לשבוע זה הם:

1. **יחנוק סגול** – קדש ברנע גבול מצרים
2. **אירוס הנגב** – ק"מ 163 בין צאלים לרביבים כביש 222
3. **אירוס קטן** – ק"מ 163 בין צאלים לרביבים כביש 222
4. **לוליינית מעובה** – ק"מ 163 בין צאלים לרביבים כביש 222
5. **קדד באר שבע** – ק"מ 163 בין צאלים לרביבים כביש 222

6. **קדד קהירי** – ק"מ 163 בין צאלים לרביבים כביש 222
7. **כתריים אדמדמים** – ניר יצחק, עוטף עזה
8. **פשתנית אשקלון** – ניר יצחק, עוטף עזה
9. **שום פטמות** – ניר יצחק, עוטף עזה
10. **נץ חלב הרודיאני** – קניון תקוע בספר מדבר יהודה

<u>זרקור על אתרים:</u>

מזרח רחובות, שדה חקלאי נטוש – **צבעונים, כדן נאה, מצילות מצויצות**.

בני נצרים, עוטף עזה – **מררית שסועה**.

———————-

יחנוק סגול ***Cistanche violacea*****, קדש ברנע, גבול מצרים**

יחנוק סגול, הוא צמח טפיל, חסר כלורופי היושב על שורשי חמדת-המדבר. עמוד התפרחת שגובהו עד שלושים סנטימר, בולט למרחוק. הפרחים מואבקים ע"י חרקים, הפרי הלקט ובו זרעים קטנים רבים, לאחר הפריה וחנטת פרי, עמוד הפריחה מתייבש ונשאר לתקופה ארוכה חום כהה.

יחנוק סגול, קדש ברנע פריחה בשלבים שונים 15.3.2025 צילם שמעון כהן ©

בעבר הוגדר צמח זה כ***יחנוק המלחות.*** *מקובל היה במדעי הבוטניקה והטבע, במשך שנים רבות, כי השם העברי לטקסון מסוים איננו משתנה כאשר שמו הלטיני משתנה. אולם, לצערינו הבוטנאים שכתבו לאחרונה על מיני היחנוק בישראל (דר וחבריו 2020) החליפו, מתוך כוונה טובה את השם העברי, כיוון שהגדירו את הטקסון הנ"ל כמין ביולוגי אחר – Cistanche violacea* וקראו לו **יחנוק סגול**. מבין שני מיני היחנוק בעלי פרחים נוטים לסגול וחפים קרחים, באזורנו גדל **יחנוק סגול** בלבד, ו**יחנוק המלחות** לא גדל בישראל. יחנוק סגול נפוץ במערב הנגב. יש דיווחים ותצפיות מהר הנגב והערבה – שם הוא נדיר. הצמח נדיר מאד במדבר יהודה, ערבות הירדן, בקעת ים המלח, דרום הר-הנגב. בדרום הערבה נמצא מופע סגול של **יחנוק המדבר.**

יחנוק סגול, מקרוב
פריחה בשלבים שונים לאורך עמוד התפרחת
15.3.2025 צילם שמעון כהן ©

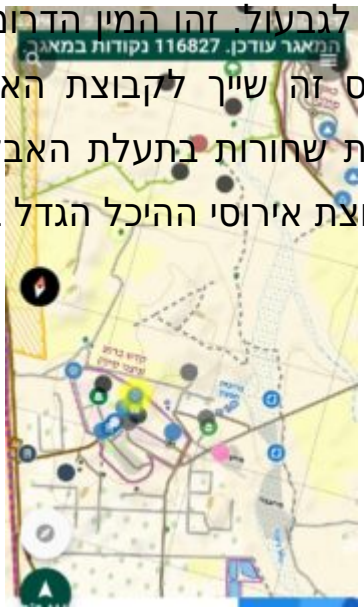
<u>איך מגיעים</u> – בוייז – קדש ברנע. המטרה היא להגיע אל נקודת תצפית ניצני סיני.
מצומת משאבי שדה נדרים על כביש 211 לכיוון קדש ברנע. נעבור את צומת קציעות ולאחר כ-2 ק"מ נפנה צפונה (ימינה) כ-2.2 ק"מ, נחלוף ע"פ כמהין לצומת הפונה לכיוון דרום מערב (שמאלה). שם ניסע כ-2.3 ק"מ ניכנס אל הישוב לכיוון בית הכנסת. משם נצפין אל המצפה, הליכה של כ-500 מטר.

מפת אזור פריחת יחנוק סגול

אירוס הנגב *Iris mariae*, ק"מ 163 בין צאלים לרביבים, כביש 222

אירוס זה תת-אנדמי לישראל, גדל בחולות הנגב המערבי ובחולות צפון סיני. הוא משתייך לאיריסי ההיכל בעלי פרח גדול יחיד לגבעול. זהו המין הדרומי ביותר בקבוצת איריסי ההיכל והיחידי החודר ממש למדבר. איריס זה שייך לקבוצת האירים הכהים אולם נבדל מהם בהיותו בעל גוון פרח דו-גוני ושערות שחורות בתעלת האבקה, לעומת השערות הצהובות בשאר המינים. זהו המין היחיד מקבוצת אירוסי ההיכל הגדל בחולות עמוקים.

איריס הנגב כביש 222
26.3.25 צילם: שמעון כהן ©

איריס הנגב הוא בין הקטנים באיריסים הכהים, העלים שלו קטנים, צרים מאוד וקשתיים ביחס לשאר הקבוצה..

איריס הנגב כביש 222 26.3.25 צילם: שמעון כהן ©

<u>איך מגיעים</u> – בוייז נרשום צאלים (קיבוץ) נגיע לכביש 222 ובק"מ ה-163 נחנה בשולי הדרך ונתחיל את בסיור. כמו כן ניתן למצוא אותו בשולי כביש 211 לניצנה, כקילומטר מערבית לישוב אשלים בשולי שמורת חולות שונרה.

מפת אזור פריחת איריס הנגב

צהרון קטן – *Moraea mediterranea*
ושם מדעי מקביל – *Gynandriris monophyla*, ק"מ 163 בין צאלים לרביבים, כביש 222

בדרכנו מצאלים לרביבים על כביש 222 נבחין ב מין של איריס נמוך וקטן ומוכר בשם **צהרון קטן.** בספרות קים ויכוח האם זהו מופע "מדוכא" של **צהרון מצוי** או שזהו מין נפרד ועצמאי הנקרא **אירוס קטן**. כלומר, האם זהו צהרון מצוי שבגלל התנאים של יובש וקרינה, הוא קטן מימדים ולא מממש את יכולת ההתפתחות המלאה שלו?

חוקר האיריסים המפורסם, הבוטנאי פייר גולדבלט, עבד בסוף המאה הקודמת על קבוצה זו והפריד אותם לסוג נפרד בשם *Moraea*. הוא ביקר במזרח אגן הים התיכון, כולל ישראלף וקבע כי בארצנו יש שני טקסונים נפרדים: לטקסון בחבל הים-תיכוני קרא בשם **צהרון מצוי** ולטקסון אשר בנגב הצפוני (וחודר נדיר לנגב המרכזי) קרא **צהרון קטן**. אולם, כל הבוטנאים בישראל, אשר בדקו אני שני המינים מצאו רצף מורפולוגי מתמשך בין שני הטקסונים כאשר אין אפילו סימן דיאגנוסטי אחד שאיננו עובר בהדרגה. על כן, לעניות דעתנו מגיע לטקסון "אירוס קטן" מעמד של תת מין. אולם, באתר Kew המקובל כאתר הסיסטמטי הפורמלי הטוב בעולם, ניתן מעמד עצמאי ל**איריס קטן** ונרשם כמין ביולוגי תקף. על כן, אנו הולכים לפיו בניגוד לדעתנו. תכונותיו של **איריס קטן** הן: העלים דקים צרים וקטנים, הפרח קטן וחיוור וזאת לעומת הצורה הנפוצה **בצהרון מצוי** בצפון הארץ.

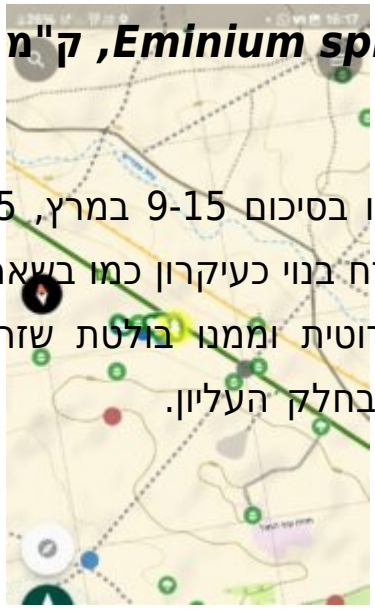

צהרון קטן בין צאלים לרביבים
צילם שמעון כהן ©

<u>איך מגיעים</u> - ראה בערך אירוס הנגב במדור זה

מפת אזור פריחת צהרון קטן

לולייניות מעובה *Eminium spiculatum*, ק"מ 163 בין צאלים לרביבים, כביש 222

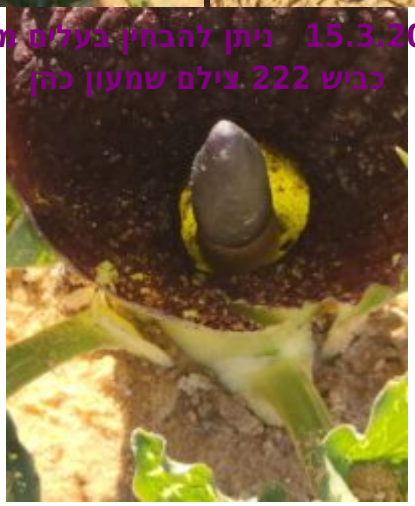
בן משפחה לצמח זה כבר פגשנו בסיכום 9-15 במרץ, 2005, **לוף ירוק**. במשפחה זאת מופיע כאן **לולינית מעובה**. הפרח בנוי כעיקרון כמו בשאר הלופיים – תפרחת בנויה מעלה מתחל הנסגר בצורה גלילית/חרוטית וממנו בולטת שזרה שבה פרחים נקביים בבסיס, עקרים, באמצע ופרחים זכריים בחלק העליון.

לוליינית מעובה מבט אל השזרה והמתחל המקומט
צילם שמעון כהן ©

מבנה העלים מסגיר את מקור השם – העלים בעלי "שלושת הממדים". הם לולייניים – טרף העלה דמוי רומח ושתי האונות שבבסיסו גזורות או מחולקות ומפותלות סביב עצמן. צבע הטרף ארגמן כהה, הוא בעל יבלות צפופות. הריח שמפיץ הצמח הוא של צואה, לא נעים, אך מושך אליו זבובים וחיפושיות המאביקים אותה. לסוג 8 מינים, ו**הלוליינית המעובה** היא היחידה בארץ בסוג זה.

לוליינית מעובה 15.3.2025 ניתן להבחין בעלים מחולקים ומסתלסלים
כביש 222 צילם שמעון כהן

<u>איך מגיעים</u> – ראה בערך אירוס הנגב במדור זה

מפת אזור פריחת לוליינית מעובה

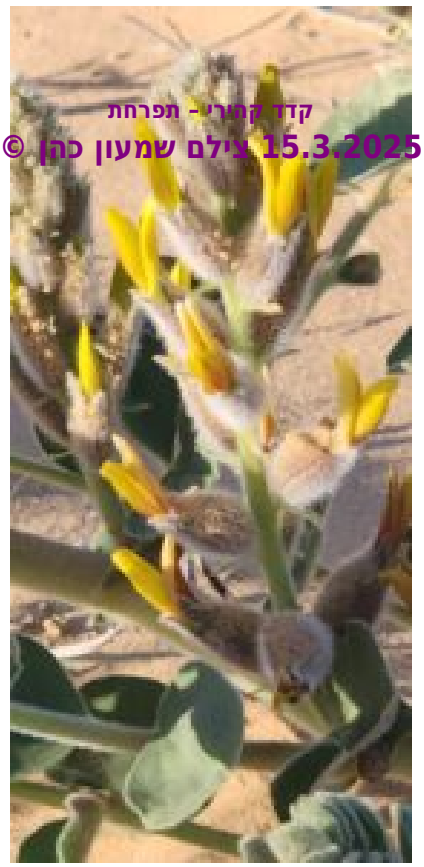
קדד קהירי *Astragalus kahiricus*, ק"מ 163 בין צאלים לרביבים, כביש 222

לפנינו נציג נוסף בסוג קדד – צמח רב-שנתי שרוע וגובהו 25-40 ס"מ. בעל שורש מעמיק העונה לשם **קדד קהירי**. הוא נבדל במאפיינים רבים מקדד באר שבע: הוא גדול מאד, הוא שרוע והתפרחת הצהובה מרוכזת בעיקר בראש הצמח. בבסיס הפרח יש צוף אליו נמשכים דבורים גדולות. **קדד קהירי** מצטיין במימדיו הגדולים: העלה ארוך מ-15 ס"מ ובעל עלעלים סלגליים, ומכוסים בשערות לבנות רבות. הפרחים צהובים ארוכים (כ-17-25 מ"מ) ומסודרים בצורת תפרחת מארכת צהובה-מלבינה. עם הבשלת הפרי, הגביע משתלחף וצורתו הופכת לכדור נפוח. יחידת התפוצה של הצמח היא הגביע הנפוח.

קדד קהירי שרוע על החול, מימין – הצמח השלם, משמאל – ענף עם פרחים פרפרניים 15.3.2025 צילם שמעון כהן ©

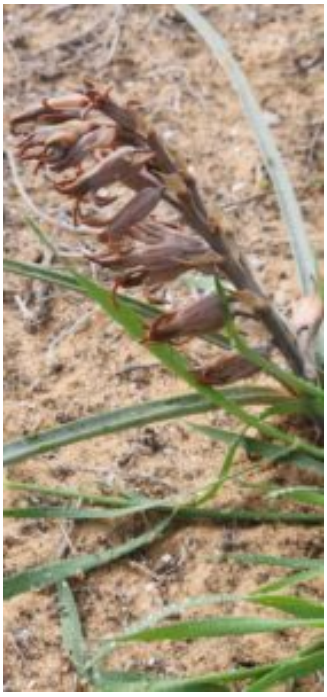
<u>איך מגיעים</u> - ראה בערך אירוס הנגב במדור זה

מפת אזור פריחת קדד קהירי

כתריים אדמדמים ***Dipcadi erythraeum*****, ליד בית-העלמין, ניר יצחק**

צמח מוזר למראה עולה מולנו, ללא כל נוף פרט לעמוד הפריחה, שאינו מתפצל וצבעו חום – בז'. הפרח שלו מורכב מ-3 עלי עטיף חיצוניים ו-3 פנימיים המייצרים שני כתרים בפתח הפרח – מכאן שמו **כתריים אדמדמים**. הצמח שייך למשפחת האספרגיים. זהו צמח נדיר בארץ.

כתריים אדמדמים מימין – הצמח השלם, באמצע – עמוד התפרחת, משמאל – פרחים מקרוב. 15.3.25 צילם שמעון כהן ©

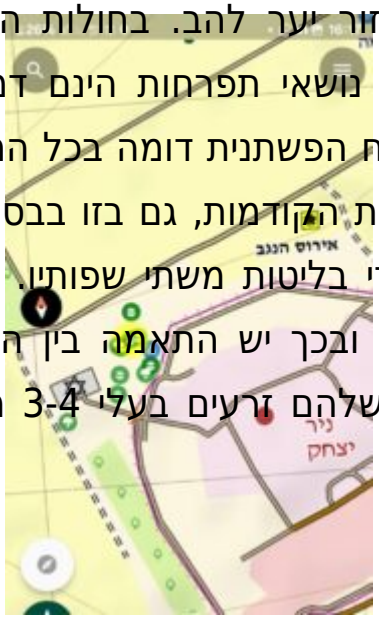
<u>איך מגיעים</u> –בוויז: ניר יצחק. באזור דרום רצועת עזה על כביש 232. המקום נמצא קרוב לבית העלמיןבצד הצפון מערבי של הישוב. כביש פנימי (2320) מוביל לישוב וניסע מערכה (שמאלה) בדרך המערכת ונקיף את הישוב עד אזור בית העלמין. נחנה ונחפש את מבוקשינו. ראו מפה מצורפת וסימון כתם צהוב.

מפת אזור פריחת כתריים אדומים

פשתנית אשקלון *Linaria tenuis* – ניר יצחק בעוטף עזה

היכרנו במדור זה (אתרי פריחה: 9-15 במרץ 2025) שני מיני פשתניות: **פשתנית זעירה** ו**פשתנית מלבינה**, הגדלות באזור יער להב. בחולות הנגב הצפוני נמצא את **פשתנית אשקלון**. העלים של הגבעולים נושאי תפרחות הינם דמויי סרגל או דמויי חוט, רוחבם 1.5-1 מ"מ, מסורגים. מבנה פרח הפשתנית דומה בכל המינים: הכותרת דו-שפתנית, בד"כ צבעונית. כמו שהסברנו בפשתניות הקודמות, גם בזו בבסיס הכותרת יוצא דורבן, ובו נאגר הצוף. לוע הכותרת חסום על-ידי בליטות משתי שפותיו. רק דבורים ארוכות-לשון וחזקות מסוגלות להגיע למאגר הצוף – ובכך יש התאמה בין החרק והפרח. **פשתנית אשקלון** נמנית על קבוצת מיני פשתנית שלהם זרעים בעלי 3-4 מקצועות חסרי כנפיים.

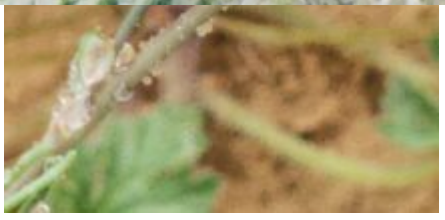
פשתנית אשקלון משמאל – ניתן להבחין היטב בדורבן 15.3.25 צילם שמעון כהן ©

<u>איך מגיעים</u> – ראה בערך כתריים אדמדמים במדור זה

קדד באר שבע *Astragalus caprinus* – ניר יצחק

קֵדֶד – הוא סוג גדול מאוד, שמונה מעל 3000 מינים בתת-משפחת הפרפרניים במשפחת הקטניות. סוג זה נחשב לסוג עם מספר המינים הגדול ביותר בצמחיית ארץ ישראל – 55 מינים.

קדד באר-שבע מבט מקרוב
ניר יצחק, צילם שמעון כהן ©

קדד באר-שבע שייך לקבוצת הקדדים הגדולים כמו **קדד גדול-פרי** הפורח עתה בחורש ואזורים פתוחים. הפרחים פרפרניים בצבע צהוב, יושבים בחיק עלים או נישאים על גבעולים קצרים למדי בחלקו התחתון של הצמח.
העלה מנוצה לעלעלים רבים. לקדד אין קנוקנת בקצה העלה, ובכך קל להבדיל בין קדד לבין בקיה. מאפיין את הסוג פרי קדוד, היינו שקליפתו כפופה מתפר-הגב פנימה ויוצרת מחיצה המחלקת את הפרי לאורכו לשתי מגורות. קל להכיר את הפרי לפי השקע שלאורך תפר-הגב.

קדד באר-שבע הפרחים בבסיסי הגבעולים
כביש 222 צילם שמעון כהן ©

איך מגיעים - ראה בערך כתריים אדמדמים במדור זה

מפת אזור פריחת קדד באר-שבע

שום הפטמות *Allium papillare , ניר יצחק, ליד בית העלמין*

בסוג שום יש כ-1250 מינים. כולם גאופיטים בעלי בצל. בארץ גדלים בר כ-44 מינים בתפוצה נרחבת מאד. הסוג שום מאופיין בתפרחת סוכך בצורת חצי-כדור נישאת על עמוד תפרחת עטופה במתחל שאיננו נושר. כמובן שאנו מכירים את הצמח **שׂוּם נָבוּב** Allium cepa, הלא הוא **בצל הגינה** המצוי בכל מטבח.
לפנינו צמח נדיר בסכנת הכחדה – **שום הפטמות**, בית הגידול מרוכז בנגב המערבי. זהו גיאופיט נמוך של חול-לס בנגב המערבי. נדיר מאד בארץ ואנדמי לישראל, סיני ולחולות בצפון מצרים. בית הגידול מצוי בסכנה עקב פיתוח חקלאי ופעילות צבא.

שום הפטמות ניר יצחק 15.3.2025 צילם שמעון כהן ©

כפי שרואים בתמונות – התפרחות סוככים בצורת חצי-כדור נישאות על עמודי תפרחת עטופות במתחל שאיננו נושר. הפרחים קטנים. לכותרת המאוחה שש אונות שצבען לבן עם עורק ארגמני. הפרי הלקט כדורי. נדן העלה והטרף מכוסים בצרורות שערות דמויות אלה. תפוצתו העולמית של המין היא בישראל, חצי-האי סיני ומצרים.

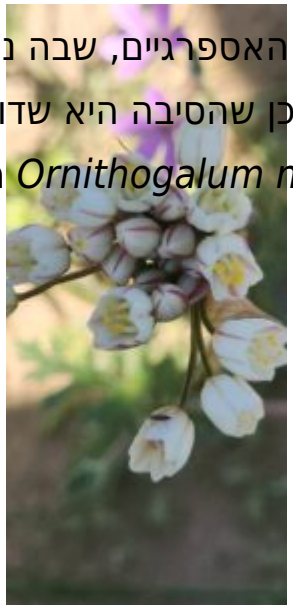

שום הפטמות ניר יצחק 15.3.2025 צילם שמעון כהן ©

<u>איך מגיעים</u> – ראה בערך כתריים אדמדמים במדור זה

נץ-חלב הרודיאני (*sp.nova*) "*Herod*" *Ornithogalum*, תקוע ד' בספר מדבר-יהודה.

זהו מין חדש למדע, אנדמי לישראל ומכל העולם, גדל רק כאן. נמצא בארץ לראשונה בשנת 1987. אוכלוסיות אחדות נמצאות במפנה הצפוני ובשנת 1991 נמצאה גם אוכלוסיה במפנה הדרומי ממין (אך מאז לא אותרה מחדש). זהו צמח אדום בסכנת הכחדה. שייך לסוג נץ-חלב המכיל כ-275 מינים השייכים למשפחת האספרגיים, שבה נכללים גם: **חצב, זמזומית. יקינתון** ועוד). הם גדלים בחגווי סלעים ויתכן שהסיבה היא שדורבנים חופרים את הבצלים. מין זה קרוב למין **נץ חלב מבריק** *Ornithogalum nutans* השכיח בדרום אירופה.

נץ חלב הרודיאני במצוק מעל לנחל תקוע ניתן להבחין בפרחים השמוטים. צילם שמעון כהן ©

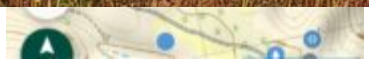
<u>איך מגיעים</u>- בוויז תקוע ד' (אפשר לרשום גם "חאן-הפינג'אן"). ניסע על הכביש המלווה את נחל תקוע במגמה כללית מזרחה דרום-מזרח. נמשיך עוד כ-20 מטר ונחנה .. נרד, נגד כיוון השעון, מערבה, ונלך לאורך המצוק (5-7 מטר) ["מצוק המרור השנהבי"]. לאורך המצוק, בגבהים שונים פורח נץ-החלב.

מפת אתר נץ-חלב הרודיאני תקוע ד'

זרקור על אתרים

שדה חקלאי נטוש - <u>מזרח רחובות</u> - צבעונים, כדן נאה, מצילות מצויצות, חומעת ראש הסוס ועוד.

כדן נאה מצילות מצויצות צבעוני ההרים

שדה בור ממזרח לרחובות 15.3.25 צילום שמעום כהן ©

<u>איך מגיעים</u> – נוסעים לכביש עוקף רחובות מזרח 423, מנחם בגין. לבאים מנס ציונה, להגיע דרך רח' הרצל ופניה מזרחה לרח' המדע עד בעיקול דרומה (ימינה) שם מצפון מזרח – דרך עפר בסמ"ש שחור מקבילה לכביש. [לחלופין לבאים ממזרח פונים צפון מערבה עד סוף רחוב בגין ושם עולים על דרך העפר סמ"ש שחור באזור העיקול שמאלה]. נוסעים כ-450 מטר בדרך העפר ופונים צפון מזרח, ממשיכים בדרך (הסימון הופך לכחול) לכיוון שמורת השיטה המלבינה. זהו אזור השדה הנטוש – חגיגה לעיניים.

מפת הגעה לשדה הבור ברחובות

<u>בני נצרים, דרום עוטף רצועת עזה</u> – פריחת מרבדי מררית שסועה.

מררית שסועה מלא העין ליד בני נצרים צילם שמעון כהן ©

<u>איך מגיעים</u> – בוויז נרשום בני נצרים. נגיע דרך כביש 232 שימשיך דרום ככביש מס' 2211. כ-50 מטר לפני הפניה לישוב בני -נצרים, נחנה ונלך לשטח שממזרח לכביש (שמאל).

מפת אזור פריחת מרבדי מררית שסועה בני-נצרים

==========

כל הזכויות שמורות ל"כלנית" ©

לציטוט: כהן ש, דונוביץ ר. אתרי פריחה מומלצים 23-16.3.25 (6), מרץ 2025. כתב-עת "כלנית", מספר 11.

==========